

dr hab. Elzbieta Perzycka, prof. US
Uniwersytet Szczeciński

Szczecin, dn. 17.09.2018

PRODZIĘKAN
ds. Nauki

prof. dr hab. Katarzyna Krasoń

Recenzja

rozprawy doktorskiej **mgra Kamila Wilka**

pt. *Postulowane i rzeczywiste kompetencje muzyczne nauczyciela przedszkola*

04 PAŹ. 2018

(na przykładzie województwa śląskiego),

opracowanej pod promotorstwem **dr hab. Mirosława Kisiela**

oraz promotorką pomocniczą **dr Anną Watolą**

Wprowadzenie

Dociekania naukowe nad kształceniem kompetencji muzycznych nauczyciela, zwłaszcza w odniesieniu do przedszkola, zaliczyć można do szczególnie istotnych i ważnych - obecnie niedocenianych i w konsekwencji zaniedbanych. Takiego stanu dopatrywać się można m.in. w umasowieniu wczesnej edukacji, a przez lata systematycznie marginalizowanego znaczenia przedszkola - jako miejsca tworzącego warunki do wielostronnego rozwój dziecka.

Z perspektywy formowania się społeczeństwa wiedzy daje się zauważyć, faworyzowanie kompetencji poznawczych i społecznych ukierunkowanych na pozyskiwanie wiedzy i umiejętności współdzielenia się nią. Dlatego, wspominając czasy nadające wysokiej randze kompetencjom muzycznym i plastycznym (artystycznym) przyszłych nauczycieli, kształconych w szkołach średnich (Kolegia Nauczycielskie, Studium Nauczycielskie), a także na poziomie wyższym, w tym przede wszystkim nauczycieli przedszkoli (którym byłam przez osiem lat), z dużym zainteresowaniem podjąłem się zadania recenzowania pracy doktorskiej mgra Kamila Wilka.

Zapoznając się ze spisem treści zauważyć można typowy, odpowiadający empirycznym pracom naukowym porządek. Rozpoczyna się wstępem. W dalszej kolejności mamy sześć rozdziałów układających się problemowo w trzy części. Pierwsza stanowi podstawy teoretyczne (trzy rozdziały) dla podjętych uwarunkowań metodologicznych w czwartym rozdziale oraz z części empirycznej - z dwoma rozdziałami opisującymi dane pozyskane na drodze przeprowadzonej diagnozy i eksperymentu. W końcowej części pracy znajduje się zakończenie z wnioskami z badań. Całość wieńczy spis bibliograficzny, spis tabel i wykresów oraz aneks. Właściwa część dysertacji jest bardzo obszerna i wraz z

bibliografią (w tym: prace zwarte – 216 pozycji, czasopisma – 7 pozycji dokumenty – 43 pozycje, netografia – 31 pozycji) obejmuje 479 stron. Aneks materiałów towarzyszących zawierający wzory narzędzi badawczych (12 pozycji) liczy 47 stron. Cała praca to 556 stron maszynopisu.

Omawiane w pracy zagadnienia dotyczące kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkoli na przykładzie województwa śląskiego uznaję za szczególnie cenne dla pedagogiki przedszkolnej. Autor pracy na podstawie poddanej analizie literatury przedmiotowej oraz badań empirycznych, podjął się niełatwego zadania rozpoznania obszarów empirycznie i praktycznie zaniedbanych, a ważnych z perspektywy rozwoju pedagogiki, w tym pedagogiki przedszkolnej w odniesieniu do pedeutologii.

Uwagi merytoryczne do podstaw teoretycznych

Zanim przejdę do analizy rozdziału 1, chciałabym zauważyć, że we *Wstępie* zawarto interesujące poznawczo *Uzasadnienie wyboru tematu*, opisując swoisty rozdzwitek pomiędzy tym co być powinno, z uwagi na szereg odniesień do źródeł naukowych, a tym co umożliwia prawo oświatowe w zakresie zrozumienia muzyki (R.Ławrowska, W.A.Sacher, M.Mikołon) i rozbudzania wrażliwości estetycznej przyszłych nauczycieli przedszkoli (M.Just, M.Suświłło). Autor silnie akcentuje, w nawiązaniu do swojego zainteresowania tematem tło badań, zwracając uwagę na powinności posiadania kompetencji muzycznych przez nauczycieli przedszkoli względem wielostronnego rozwoju dziecka, a systemowymi uwarunkowaniami przygotowania pedagogów wczesnej edukacji i ich często nie zawinionymi ograniczeniami w realizowaniu wspomnianych powinności zawodowych.

Rozdział 1 obejmuje obszar problemowy, w którym, w kontekście społeczeństwa ponowoczesnego wskazano na potrzebę uporządkowania wiedzy wobec podstawowych pojęć mających znaczenie w przygotowaniu pola badawczego, i są to: 1) przedszkole, jako instytucja społeczna (A.Giddens), tworząca warunki do wszechstronnego rozwoju dziecka; 2) paradygmat nowoczesności (P.Sztompka, A.Comt'e), 3) paradygmat ponowoczesności (A.Giddens, Z.Bauman, Z.Melosik), 4) społeczeństwo informacyjne.

Autor pracy dokonuje pogłębionej refleksji nad stanem przemian społecznych, kulturowych i rozwojowych wyróżniając nie tylko źródła obce, ale także przywołując opracowania polskich socjologów i pedagogów (A.Radziewicz-Winickiego, J.Szempruch, K.Rubachy, Cz.Banacha). W opisie stanu wiedzy przyjmuje triadę ważności od ogółu do szczegółu. Wychodzi od zarysowania pola funkcjonowania społecznego na gruncie przemian czasowo-przestrzennych, wskazując na ponowoczesne konteksty wychowania, aby na ich tle wyjaśnić

rolę nauczyciela i znaczenie przedszkola w rozwoju dziecka. Na szczególne zauważenie zasługuje wskazanie przez Autora potrzeby implementacji na grunt pedagogiki, szczególnie na poziom wczesnej edukacji, ważnych i wartościowych skutków tych przemian (H.Kwiatkowska, R.Więckowski, D.Klus – Stańska, W.Dróżka, E.I.Laska, D.Waloszek). W kontekście badań własnych zwraca uwagę na zmiany dokonujące się w obszarach społeczno – kulturowo – oświatowych w placówkach śląskich, takich jak: przedszkola mobilne, przedszkola leśne, profilowane przedszkola niepubliczne (językowe, ekologiczne, artystyczne, inne) i wnioskuje o potrzebę pogłębionych badań.

Spinającym tok rozważań teoretycznych rozdziału pierwszego jest podrozdział 1.4. Pokazuje on związek kwalifikacji i kompetencji w odniesieniu do nauczyciela przedszkola. Są to pojęcia, które w literaturze bywają zamiennie stosowane, czasami stanowią swoistego rodzaju wytrych terminologiczny, często niedoprecyzowany, bywa, że mylnie konotowany. Dlatego uważam, za ważne zamieszczenie tego opracowania w dysertacji, szczególnie z uwagi na wartościowe źródła literaturowe osób, które wniosły duży wkład w ich rozpoznanie na gruncie Polskim (Z.Wiatrowski, S.M.Kwiatkowski, R.Kwaśnica, M.Dudzikowa, M.Czerepaniak – Walczak).

Podsumowując rozdział pierwszy stwierdzam, że jest on treściowo bardzo wartościowy, ale także bardzo rozczłonkowany. Zawiera się w sześciu rozdziałach. Moje uwagi mają znaczenie polemiczne i nie uchybiają wartości tej części pracy. Proponuję zabiegi logistyczne w celu uspoźnienia podejmowanych wątków:

- a) w analizach społeczeństwa informacyjnego, w punkcie 1.1, bogactwo przywołanych treści, na które powołuje się Autor, może być wzbogacone o znaczące nazwiska,
- b) zbędnym według mnie zabiegiem było wyłonienie podrozdziału 1.5. jako osobnego. Już w samym tytule *Zdolności, uzdolnienia, talent – czyli ustaleń terminologicznych ciąg dalszy*, Autor zapowiada kontynuację podjętych wcześniej rozważań. Według mojej opinii, ta część pracy mogłaby być włączona jako argumentacje i refleksje dotyczące wyjaśniania czym są kwalifikacje i kompetencje, albo stanowić element zakończenia rozdziału pierwszego.
- c) podrozdział 1.6 zatytułowany *Percepcja społeczna nauczyciela przedszkola – zarys problemu* to rozwinięcie wątków poruszanych w podrozdziale 1.3. nauczyciel przedszkola pełni funkcję wychowawczą. Można byłoby pokazać jak się wpisuje społeczna rola nauczyciela w paradygmat wychowania w przedszkolu ponowoczesnym łącząc oba te podrozdziały, a niektóre wątki przenieść do podrozdziału dotyczącego kompetencji.

W rozdziale 2 opisane zostały zagadnienia związane z teoriami funkcjonującymi w ramach problematyki wychowania muzycznego w przedszkolu w perspektywie zmian systemowych. Omówiono znaczące dokumenty normatywne dotyczące treści wychowania muzycznego w przedszkolu od czasów powojennych do współczesności, a także ważniejsze stanowiska na temat miejsca muzyki w wychowaniu dziecka. Starannie przybliżone zostały metody i formy wychowania muzycznego mające zastosowanie w pracy z dzieckiem młodszym, przy jednoczesnym zasygnalizowaniu, że nie jest to pełna ich lista, a szczegółowe ich charakterystyki znajdują się w wielu oddzielnych opracowaniach, co z uwagi na i tak bardzo obszerną część teoretyczną przy jednoczesnym mniej znaczeniowo ważnym wątku właściwe.

W rozdziale 3 podjęto próbę charakterystyki pracy nauczyciela przedszkola w kontekście edukatora treści muzycznych. W tym rozdziale zaakcentowano znaczenie płci w realizacji zadań zawodowych na tym etapie edukacji dziecka. W aspekcie historycznym omówione zostało kształcenie pedagogów przedszkolnych pod kątem przedmiotów muzycznych, ze szczególnym zaakcentowaniem kształcenia ustawicznego w zakresie muzyki, jak też możliwości wspierania działań muzycznych przez instytucje oraz podmioty zewnętrzne, co przyczyniło się do nakreślenia obszaru poszukiwania podmiotu badań.

W tej części pracy doktorant nie ustrzegł się jednak pokusy przywoływania tekstów zawierających opisy definicyjne z innych warunków teoretyczno - praktycznych. Przywołana na początku w odwołaniu do rozdziału pierwszego definicja kompetencji, jako „swoisty konglomerat wiedzy, umiejętności, postaw oraz wartości”, nie jest wyznacznikiem podjętych rozważań. Doktorant podejmuje interesującą poznawczo dyskusję nad warunkami konstytuowania się kompetencji muzycznych nauczycieli i to jest kluczowym celem tej części pracy. Zbędnym zabiegiem wydaje się próba przekonania czytelnika o istotnym znaczeniu muzyki w rozwoju dziecka na poziomie pracy naukowej tej rangi. Rozumiem, że zaakcentowanie tej kwestii miało podkreślić znaczenie podjętych badań, co niewątpliwie w wielu miejscach można zauważyć.

Podsumowując część teoretyczną rozprawy warto podkreślić, że jest ona rzeczową i logiczną całością, której zadanie – przedstawienie podbudowy teoretycznej przygotowanych i zrealizowanych badań – zostało w pełni zrealizowane. Na podkreślenie zasługuje umiejętność wyselekcjonowania wartościowych tytułów z bardzo bogatych zasobów tekstów pedeutologicznych, a także tych, które podejmują zagadnienia uwarunkowań systemu oświatowego na poziomie przedszkolnym.

Autor pracy nie ustrzegł się pokusie poruszenia wielu ważnych poznawczo wątków, które bezpośrednio nie dotyczą przedmiotu badań, a jedynie zwiększają jej obszerność, jak np. dyskusja nad prymatem kompetencji muzycznych czy pedagogicznych w pracy nauczyciela.

Uwagi logistyczne i dopowiedzenia do metodologii badań

Część druga rozprawy to autorski projekt badawczy.

Przedmiotem badań uczyniono kompetencje muzyczne zawodowo czynnych nauczycieli wychowania przedszkolnego z terenu województwa śląskiego, w tym ocenę w opinii badanych (zastosowano niezgrabne określenie podmiotu badań) oraz samoocenę wyrażoną przez nauczycieli przedszkola i ich percepcję w zakresie wybranych czynników kompetencje te warunkujących. Proponuję pominąć wyraz badani, gdyż, to nie nauczyciele są przedmiotem badania, a w wielu miejscach w jego miejsce stosować pojęcie „nauczyciele”, szczególnie na poziomie ogólności, jak to jest w problemach głównych czy szczegółowych – s. 188).

Bardzo precyzyjnie i rzeczowo, wieloaspektowo uargumentowany jest dobór próby badanej – nauczycieli przedszkola placówek publicznych i niepublicznych, dyrektorów przedszkoli i osób posiadających wiedzę z zakresu opisywanej problematyki, nauczycieli akademickich realizujących przedmioty związane z muzyką na kierunkach pedagogicznych, a także nauczycieli specjalistów (np. prowadzących zajęcia z rytmiki) i rodziców dzieci. Poszczególne środowiska (zmienna niezależna) są umiejętnie przedstawione i uporządkowane, z precyzyjnie randomizacyjnym doбором próby.

Do tej części pracy mam uwagi natury logistycznej. Zazwyczaj w pracach badawczych o profilu ilościowym wskazanie przedmiotu badań następuje przed podaniem celów badań, a dobór próby badanej i jej charakterystykę umieszcza się na końcu założeń metodologicznych. W niniejszym zamiarze badawczym tak jednak nie jest. W pierwszej kolejności zdefiniowano cele badań, a wśród nich poznawcze i praktyczne. Nie jest dla mnie czytelne uzasadnienie wskazanych procedur badawczych. Mam pytanie do ostatniej. Co konkretnie miał na myśli badacz wskazując na badania weryfikacyjne – w rozumieniu nieeksperymentalnym (s.174)? Nie jest także dla mnie zrozumiałe odwołanie się w celach do hipotezy głównej przed jej zdefiniowaniem (s. 173)

Rozmiar wyłonionych problemów badawczych w liczbie 34 utrudnia koncentrację na wyłonionych dwóch głównych problemach badawczych. Czytelnik musi sam dokonywać przynależności do poszczególnej grupy badań. Podobna trudność dotyczy odczytywania hipotez, które zostały zdefiniowane (szczególnie chodzi o główne) po zaprezentowanych problemach szczegółowych. Przyjmuje się, że logika procedury planowania badań jest

następująca: problem główny – hipoteza – problemy szczegółowe (które są wywodzone z przyjętego założenia badawczego – hipotezy głównej). Ponadto w opiniowanej pracy wyłonione zmienne niezależne (szczegółowe i pośredniczące) w pełni nie pokrywają się z problemami głównymi i hipotezą HG1.(s. 192).

W podrozdziale Metody, techniki, narzędzia badań dokonano bardzo szczegółowej prezentacji i rzetelnie omówiono wyniki weryfikacji skuteczności stosowanych narzędzi badawczych. Zastanawiam mnie jednak zamieszczone w tym miejscu pracy stwierdzenie, „osoby o wyższych zdolnościach muzycznych osiągają też wyższe wyniki w teście EWM, **zatem posiadają większą ogólną wiedzę muzyczną**” (s. 211). I dlaczego na etapie projekcyjnym uczyniono taką uwagę?

O empirycznych częściach pracy

Część sprawozdawcza stanowi objętościowo porównywalną wielkość do części teoretycznej. Napisana została ze znanstwem badanych zjawisk. Na podkreślenie zasługuje umiejętne zastosowanie metod opisu statystycznego. Doktorant nie poprzestał na konkluzjach statystycznych, ale dokonał logicznej i merytorycznej analizy. Dokładnie zaprezentowana została analiza przebiegu edukacji muzycznej nauczycieli przedszkola, ich samooceny w wybranych obszarach kompetencji muzycznych, preferowanych w pracy dydaktycznej form aktywności muzycznej, postaw promuzycznych oraz materialnych warunków placówek przedszkolnych.

W tej części pracy Autor przeprowadził procedurę weryfikacji przyjętej hipotezy głównej zakładającej, że pomiędzy postulowanym a rzeczywistym poziomem kompetencji muzycznych przyszłych i czynnych zawodowo nauczycieli wychowania przedszkolnego na badanym obszarze występują rozbieżności wynikające z warunków – społeczno – kulturowo - oświatowych, a także odniósł się do swoich twierdzeń w odwołaniu do literatury przedmiotu badań.

Przeprowadzone dociekanie naukowe ujawniło też obszary zaniedbane wśród posiadanych kompetencji (tj. umiejętność gry na instrumencie melodycznym, znajomość zapisu nutowego oraz elementarną wiedzę muzyczną połączoną ze znajomością literatury muzycznej). Za pomocą metod statystycznych ustalone zostały zależności pomiędzy wybranymi czynnikami różnicującymi, a poziomem samooceny badanych nauczycieli w zakresie wybranych kompetencji muzycznych, jak też pomiędzy czynnikami warunkującymi kompetencje a rzeczywistym ich poziomem. Obliczone zostały normy lokalne dla wyników *Testu Winga* (odniesione do stosownych norm ogólnopolskich) oraz *Testu Elementarnej*

Wiedzy Muzycznej badanych nauczycieli, uwzględniając zróżnicowanie ze względu na obecność dodatkowego kształcenia muzycznego.

Pracę wieńczy zakończenie z wnioskami. Pan Kamil Wilk na podstawie uzyskanego w toku przeprowadzonych badań obrazu zastanej rzeczywistości sformułował propozycję działań o charakterze profilaktycznym i naprawczym uznając potrzebę prowadzenia dalszych eksploracji w tym zakresie, oraz zaproponował kierunki przyszłych badań nad przygotowaniem muzycznym nauczyciela przedszkola.

Konkluzja

Praca doktorska mgra Kamila Wilka pt. *Postulowane i rzeczywiste kompetencje muzyczne nauczyciela przedszkola (na przykładzie województwa śląskiego)*, opracowana pod opieką naukową promotora dr hab. Mirosława Kisiela i promotor pomocniczą dr Annę Watołę, na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach jest przykładem oryginalnego rozpoznania i opisanie kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkoli na drodze komplementarności badań naukowych (połączono podejście ilościowe i jakościowe w rozpoznawaniu stanu kompetencji muzycznych nauczycieli). Poczynione przeze mnie uwagi wskazują przede wszystkim na walory rozprawy:

- po pierwsze stanowi ona wartościowo poznawczy wkład do teorii pedagogiki przedszkolnej, gdyż wskazuje na rozdzwięk pomiędzy kwalifikacjami a poziomem kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkola, co w konsekwencji wskazuje na niezgodność przygotowania teoretycznego z praktycznymi wymaganiami zawodowymi;

- po drugie odsłania konieczność zmian systemowych w kierunku wsparcia oddziaływań edukacyjnych nauczycieli przedszkola w zakresie wychowania muzycznego ze strony specjalistów, placówek muzycznych oraz instytucji kulturalnych i artystycznych.

Nowatorskość rozprawy jest wynikiem udanej próby lokalnej standaryzacji testu Elementarnej Wiedzy Muzycznej, który można adoptować na potrzeby szerszej próby badawczej oraz z uwagi na wyniki rzetelnych badań nad kompetencjami muzycznymi nauczycieli przedszkoli, weryfikującym ich normatywny model, wskazujący aktualny stan rzeczywistości edukacyjnej w dynamicznie zmieniającej się przestrzeni oświatowej.

Autor pracy opanował bogatą wiedzę przedmiotową o interdyscyplinarnym wymiarze, korzystając z obszernej literatury przedmiotu oraz własnych doświadczeń badawczych.

Podtrzymuję wyrażoną opinię o rzeczowym uargumentowaniu podjęcia badań, a przede wszystkim chcę podkreślić przewagę dyskusji ze źródłami nad prostymi ich streszczeniami.

Poddany analizie materiał źródłowy pozwolił zarysować interesującą od strony poznawczej i

przydatną pod względem naukowym procedurę badań nad kompetencjami muzycznymi nauczycieli przedszkoli.

Fakt, że doktorant ujawnił w niniejszej pracy swoje walory naukowo-badawcze na wysokim poziomie, zaprezentował i omówił wyniki badań własnych o charakterze diagnostyczno-eksperymentalnym pozwala stwierdzić, że nabył umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Ponieważ oddana mi do recenzji praca doktorska spełnia warunki określone w Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki, z dnia 14 marca 2003 r. (DZ.U.nr 65, poz. 595, z późn. zm.), która z mocy art. 33 Ustawy z dnia 18 marca 2011 r. O zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki oraz zmianie niektórych ustaw (DZ.U. nr 84, poz. 455), wnoszę o przyjęcie jej do dalszych etapów procedury doktoryzowania.

Niezależnie od wyrażonej opinii i rekomendacji rozprawy do dalszego procedowania, z formalnego punktu widzenia i z obowiązku stwierdzam, że w przedstawionej do recenzji rozprawie doktorskiej nie ma streszczenia w języku angielskim, określonego w Art.13, p. 6 wspomnianej Ustawy w brzmieniu z roku 2011. Rozumiem w związku z tym, że przewód prowadzony jest z wykorzystaniem okresu przejściowego i stosowane są w nim warunki określone w Ustawie, czytanej w brzmieniu sprzed nowelizacji w roku 2011 (Dz.U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595).

Szczecin, dn. 17 września 2018 r.

Elżbieta Perzycka

